

Slobodan DJORDJEVIĆ

STO GODINA RADA OTORINOLARINGOLOŠKE ŠKOLE U BORDOU
I OSNIVANJA ČASOPISA
„REVUE DE LARYNGOLOGIE, OTOLOGIE, RHINOLOGIE”

Postoje gradovi i države u svetu u kojima su se razvijale škole iz kojih je nicala medicinska nauka, a i takvi u kojima su se razvijale neke od grana medicinske nauke. Takve delatnosti su zavisile od opštih kulturnih i ekonomskih prilika, ali i od pojedinaca ili grupe ljudi koji su se naukom ili strukom bavili, pa svojim radom i zalaganjem učinili da probude interes ne samo lokalnog i nacionalnog karaktera, već i da svoje institucije pretvore u internacionalne centre.

Nešto tako se dogodilo i sa otorinolarinološkom školom u Bordou u Francuskoj, i sa časopisom „Revue de Laryngologie, Otologie, Rhinologie”. I škola i časopis, počev od osnivanja 1880. godine, od pre jednog stoleća, igrali su jednu od vodećih uloga u otorinolarinologiji.

I škola i časopis su pratili i učestvovali u razvoju ove grane medicine, počev od vremena razvoja pojedinih njenih struka, pa sve do njenih savremenih dostignuća u pružanju pomoći drugim medicinskim granama, u dijagnostičkom i terapijskom pogledu. Setimo se doprinosa otorinolarinologije u dijagnostici komplikovanih i bez nje teško razjašnjivih patoloških procesa u organizmu, posebno u endokranijumu, ili onih fokusnog karaktera. Ili njene saradničke uloge u bolesnika koji su, iako integralna celina, bili domen interesa više grana medicine, i u oblasti operacijskog ili medikamentnog lečenja.

Da navedemo, samo u najkraćim crtama, kako se kretao razvoj otorinolarinologije, počev od vremena kada nisu postojale razne grane medicine, sem opšte medicine, hirurgije, i porodiljstva, a u kom su razvoju učestvovali i škola u Bordou, i časopis „Revue LOR”.

Lekar praktičar *Hoffman* (1840) i fiziolog *Helmoltz* (1850), su prošli i usavršili upotrebu ogledala za reflektovanje svetlosnih zrakova, prvi za pregled bubne opne, drugi za pregled očnog dna. *Tröltzsch* primenjuje s uspehom ovo ogledalo za pregled uva 1851. god. On počinje nastavu iz otologije 1859. god. u Berlinu, a 1862. god. izdaje udžbenik. Za pregled uva je bilo potrebno ispraviti zvukovod, što se nije moglo tako uspešno učiniti kleštima hirurga *Hildanusa* (17. vek), sve dok *Gruber* nije 1838. god. u Beču za ovu svrhu primenio levčiće, istina koristeći prirodnu svetlost bez ogledala. Vreme kad i *Tröltzsch*, počeo je predavanje iz otologije *Politzer* 1861. god., i takođe napisao udžbenik otologije (1878).

Laringoskopiju je prvi primenio *Babington* 1828. god., ali se metoda nije dalje koristila. Tek je ona u upotrebi od 1854. god. kada je pevač *Garcia* uspeo da reflektovanjem svetlosnih zrakova jednim ogledalom i

upotrebom malog drugog ogledala u orofarinksu, sagleda svoje glasnice u funkciji. Internista i neurolog u Beču *Türck* je metodu uveo u praksu (1858), pa su to nastavili u Budimpešti *Czermak* sa *Semelederom* (1859). *Türck* je napisao 1860. god. prvi udžbenik laringologije.

Međutim, sve se više dolazilo do zaključka da je potrebno otologiju i rinologiju praktikovati zajedno, pa za takav stav počinju da se zalažu Francuzi *Fauvel* (Pariz) i *Moure* (Bordo), Italijan *Rossi* i *Grade-nigo*, Englez *Mackenzie*, Španac *Botey*, i dr.

Rinologijom su se tada bavili lekari u okviru raznih drugih grana medicine, pa tek momenat konstruisanja pogodnih instrumenata za pregled od strane *Markusowskog* u Budimpešti 1860. god., a zatim *Czermaku* i *Semeledera*, *Chiarija*, *Fränkela*, *Bresgena*, i *Killiana*, daje osnova za njen bolji razvoj.

Po ugledu na Francuza *Desormeauxa*, koji je pregledao rektum i uterus koristeći cev sa svetiljkom, *Kussmaul* (1868) i *Mikulicz* (1881) su razvili metodu ezofagoskopije i gastroskopije.

Prvu traheoskopiju je izveo *Voltolini* (1870) gledajući kroz traheostomu. Poljak *Pienazek* (1882) i *Kirstein* (1895) usavršavaju laringoskopske instrumente i metode, a traheobronhoskopiju uvodi u praksu u Freiburgu 1897. god. *Killian*.

I otolozi, i laringolozi, i oni koji su se bavili rinologijom, uviđali su neophodnost da se sve tri struke ujedine u jednu medicinsku granu otorinolaringologiju, koja bi se bavila i endoskopskim pregledima.

Ali do integrisanja nije išlo lako.

Tako su istaknuti stručnjaci tog vremena zastupali različita mišljenja. *Denker* je smatrao da treba spojiti otologiju i rinologiju, *Killian* da treba oformiti rino-laringologiju, a *Semon* je 1896. god. napisao polemički članak „De re publica laryngologica” braneći laringologiju.

Kao što se vidi, bilo je i unitarista i separatista, ali se borba završila tek polovinom 19. veka, srećom za ovu medicinsku granu, pobedom unitarista.

Prvi otorinolaringološki udžbenik izdaje *Körner* 1901. god. a disciplina se razvija na mnogim medicinskim fakultetima (Austrija, Nemačka, Mađarska, Francuska, Engleska, Rusija, Amerika, Italija, Švajcarska, itd.).

Prva otorinolaringološka klinika je osnovana u Beču 1873. god., zatim u Bordou 1880, u Moskvi 1896, u Roštoku 1899, a potom u Štutgartu, Uspali, Minsteru, Cirihi, itd.

U nas je otorinolaringologija kao samostalna medicinska grana počela u nas organizovano da se neguje u Beogradu i Zagrebu od 1894. god., ako ne govorimo o naporima i radu pojedinaca u ovoj oblasti, a prve otorinolaringološke klinike su osnovane u Zagrebu 1921. i Beogradu 1923. god.

Kao što smo već pomenuli, među prvima koji su prihvatili ideju o otorinolaringologiji kao integrisanoj struci, bio je i *Moure* iz Bordoa, pa su i škola koju je tada osnovao, kao i časopis, igrali veliku nacionalnu i internacionalnu ulogu u otorinolaringologiji. I škola i časopis su bili od osnivanja svedoci i aktivni učesnici u razvojnom istorijskom okviru otorinolaringologije koju smo ukratko izneli. Internacionalni su bili ne samo po svom uticaju, već i po prihvatanju široke ideje internacionalne sarad-

nje, koja je u Bordo dovodila na razne vrste usavršavanja lekare iz celog sveta, koji su postajali ne samo učenici ili saradnici, već i doživotni prijatelji.

Emile Moure, osnivač otorinolaringološke škole u Bordou, rođen je u Bordou 1835. god.

Po završetku medicinskih studija bio je odlučio da se bavi u svom rodnom mestu užom strukom medicine laringologijom. Ona je bila tada

Slika br. 1. Dr *Emile Moure* vrši otorinolaringološki pregled bolesnika oko 1880. god.

u razvoju, i malo se lekara njom bavilo u Francuskoj pa i Evropi. Mlad, vredan, sposoban, baveći se ovom strukom, uvideo je brzo da se uz laringologiju treba obavezno baviti i otologijom, a da bi im trebalo priključiti i rinologiju. U to vreme su se ovim strukama bavili lekari kao posebnim specijalnostima, koje su još bile u razvoju, ili su struke bile praktikovane u raznim institucijama i od lekara koji su se bavili opštom ili internom medicinom, ili hirurģijom.

Moure je bio dobar poznavalac opšte medicine, pa je brzo ovladao laringologijom i otologijom, a zatim i rinologijom, i počeo njima zajedno da se aktivno bavi.

Slika br. 5. Prof. dr *Emile Moure*

U svom radu on je nastojao da za shvatanje o potrebi istovremenog praktikovanja ove tri struke, u okviru jedne integrisane medicinske grane otorinolaringologije, pridobije i druge lekare u Francuskoj. Poznate škole iz toga vremena koje su se bavile ovim strukama u Evropi, u Beču, Virzburgu, Berlinu, Parizu, Londonu, Budimpešti, Pragu, Moskvi, Kra-

kovu, imale su slične tendencije, jer su se i tamo neke od ovih struka primenjivale i kao pojedinačne, nekada po dve, a nekad i ujedinjene.

Krupnog rasta, sa brkovima i bradom koje su u to vreme bile u modi, *Moure* je svojim znanjem i solidnošću, uz lepo ponašanje i pristupačnost, delovac ne samo na svoje bliske saradnike i učenike, već i na svoje kolege u Bordou, ali i na lekare u drugim medicinskim centrima Francuske, gde su se javile slične ideje.

Radeći organizacijski dobro, obdaren za nastavu, *Moure* uspeva da stvori jedno otorinolaringološko jezgro u Bordou, ali i da uztalasa i kolege u drugim centrima Francuske.

On 1880. god. počinje svoju nastavničku delatnost iz otorinolaringologije, boreći se stalno za cilj da laringolozi i otolozi pristanu da sa rinolozima uđu u sastav jedne zajedničke specijalnosti. Ovom gledištu je verovatno pomagalo to što su telesni organi kojima su se otolozi, rinolozi, i laringolozi bavili, ustvari povezani u jedno zajedničko područje embriološkim, anatomskim, histološkim, fiziološkim, i patološko fiziološkim činiocima. Još je više doprinelo ujedinjavanju i to što su u svim tri strukama korišćene metode pregleda koje su imale mnogo zajedničkih i dodirnih tačaka, kao što su to bili npr. način osvetljavanja pri pregledu, upotreba sličnih ili istih instrumenata, a i zajednički način lečenja.

Radeći na ujedinjavanju struka, i sprovodeći takvu nastavu, *Moure* osniva u Bordou i specijalistički časopis „Revue LOR” 1980. god. koji on stavlja u službu ujedinjene specijalnosti za koju se borio. Časopis postaje spona između škole u Bordou i njenih učenika, prijatelja, i jednomišljenika.

Od te godine i otorinolaringološka škola u Bordou, i časopis, počinju da igraju determinisanu ulogu u otorinolaringologiji Francuske, Evrope, pa i sveta.

Već 1883. god. *Moure*, sa još 40 kolega iz Francuske, među kojima su najistaknutija imena struke tog vremena, osniva „La Société Française d’Otologie et de Laryngologie”. Rinologija se ne spominje, ali im se priključuju i rinolozi, pa se i struka, i spomenuto društvo, bave zajednički sa sve tri otorinolaringološke struke.

U majskoj svesci iz 1883. god. („Revue LOR”, 1883, IV, 5) povodom osnivanja i prve sednice spomenutog društva *Moure* piše ubeđen u uspeh:

„Mi ćemo izgleda uspeti da ubedimo i najskeptičnije da postoje bolesti uva, larinksa, i nosa, onako isto kao što postoje i bolesti očiju, pluća, srca, mozga, jednom rečju svih organa u čovečijem telu”.

I tako počinje da se razvija i živi jedna nova medicinska grana, koja je od tog vremena do danas znatno usavršila svoje načine dijagnostikovanja i lečenja, specifične za struku, i koja je kroz svoj uspeh dala doprinose od koristi i drugim medicinskim granama.

Iako je časopis u prvo vreme bio posvećen samo radovima škole u Bordou, on uskoro uvećava broj saradnika, i u njemu objavljuju radove otorinolaringolozi iz cele Francuske. Ali se u časopisu javljaju, sem istaknutih francuskih stručnjaka, i otorinolaringolozi sa poznatim i priz-

natim imenima i iz drugih značajnih evropskih centara. Tako časopis, zajedno sa Školom, postaju neka vrsta otvorenih i internacionalnih institucija. Tome doprinosi i činjenica da se u časopisu štampaju, sem stručnih i naučnih radova, i vesti o radu drugih društava i institucija, izveštaji sa naučnih sastanaka i kongresa, prikazi novih knjiga, izvodi iz interesantnih radova sa svih područja sveta, i dr.

U pojedinim godinama je obim časopisa prelazio 1 500 strana, što je tada bilo veoma značajno i za razvoj struke, i za produblivanje saradnje.

U 1839. god. su na koricama časopisa, uz ime *Mourea*, nalazi još 22 saradnika: 7 Francuza, 2 Belgijanca, 3 Austrijanca, 2 Nemca, 2 Italijana, 2 Engleza, 2 Amerikanca, 1 Danac, i 1 Poljak.

Tako *Moure*, veoma skroman i neupadljiv čovek, odličan poznavalac medicine, posebno otorinolaringologije, postaje jedan od kreatora jedne nove medicinske grane, koja će se razviti i u Francuskoj, a koja će svojom stručnom i naučnom vrednošću zračiti u svet.

Nastavnički rad *Mourea* je imao u prvo vreme slobodan karakter, u privatnoj organizaciji. On je držao tri puta nedeljno predavanja, kliničke konsultacije na odabranim i interesantnim slučajevima, kao i hirurške demonstracije u operacijskoj sali.

Uz sve velike napore, *Moure* uspeva tek 1912. god. da prvi u Francuskoj otpočne sa redovnom zvaničnom univerzitetskom nastavom iz otorinolaringologije, deset godina pre takve nastave na Medicinskom fakultetu u Parizu.

Iako velika uloga i naponi *Mourea* jasno označavaju putanju jednog stručnjaka, naučnika, i pedagoga velike vrednosti, on svojim uspehom nikada nije bio zasenjen, pa čak nikada nije ni želeo da prizna tu svoju veliku ulogu. Čovek koji je mnogo putovao, i održavao mnogobrojne veze, ostao je celog života skroman i human čovek, koji nije voleo ni velike spektakle, ni publicitet.

On nije bio veliki govornik, niti je mnogo govorio, ali su zato njegova objašnjenja pri konsultacijama oko bolesnika i demonstracijama u operacijskoj sali, kao i njegova predavanja, bila puna duha, neobičnih opservacija, značajnih i često zapanjujućih konstatacija, koja su na slušaoce delovala upečatljivo i nezaboravno.

Moure je bio neumorljivi trudbenik u svakodnevnom radu oko bolesnika u ambulanti, na bolesničkom odeljenju, i u operacijskoj sali. Kao praktičar, hirurrg, i nastavnik, bio je nedostižan i izrazito značajan pedagog, bilo u toku magistrarnih izlaganja, bilo u toku praktičnog rada.

Njegovi pisani radovi i publikacije odisali su zapažanjima i instruktivnostima, kako za početnike, tako i za specijaliste.

Njegova osobina za razvijanje saradnje proizilazila je iz poznate francuske komunikativnosti, pa se ona reflektovala, kako na rad Škole, tako i u časopisu „Revue LOR”.

Prof. dr *Emile Moure* se povukao i otišao u penziju 1926. god., a umro je i sahranjen u Bordeauxu 1941. god., ostavši u uspomeni Francuske i celog sveta kao jedan od tvoraca otorinolaringologije.

Drugi beočug u lancu nastavnika otorinolaringološke škole u Bordeauxu je *Georges Portmann*.

On je rođen 1. VII 1880. god. u Saint-Jean-de-Maurienne.

Studije je završio na Medicinskom fakultetu u Bordou.

Slika br. 3. Prof. dr *Georges Portmann*

Bio je prvo lekar u francuskoj vojnoj mornarici. Od ^{1918.}1981. god. on radi na Otorinolaringološkoj klinici Medicinskog fakulteta u Bordou kod *Mourea*, koji ga je prihvatio, zavoleo, i čijom se ćerkom *G. Portmann* oženio, i imao dva sina. (Preminula je 7. II 1982. god.).

Čovek visokog rasta, oštrog pogleda iz blagih očiju uokvirenih naočarima, društven, vredan, zauzumljiv, dobar čovek, on postaje ne samo saradnik *Mourea*, i Škole, već i jedan od uglednih lekara i u Bordou i u Francuskoj.

On se ističe ne samo radom u struci, nauci, i nastavi, već i kao aktivan radnik na organizacijskim problemima i Otorinolaringološke klinike, i Medicinskog fakulteta, i Univerziteta u Bordou.

G. *Portmann* je od 1922. do 1925. god. posetio mnoge zemlje, među kojima SAD i SSSR. On je tom prilikom uspostavio brojne veze u medicinskoj oblasti.

Za docenta je izabran 1923, a za profesora 1926. god., kada je od *Mourea* preuzeo Katedru otorinolaringologije.

Bio je upravnik Otorinolaringološke klinike u Bordou od te 1926. do 1963. god., i upravnik privatne ORL klinike Saint-Augustin.

Bio je dekan Medicinskog fakulteta u Bordeauxu 1945/55. god., čiji je sada počasni dekan, a tada je bio i podpredsednik Univerzitetskog saveta.

Bio je dekan Medicinskog fakulteta u Bordou 1945/55. god., čiji god. i Medicinskih fakulteta u Limožu i Poatijeu.

Od 1926. god. bio je administrator regionskog bolničkog centra civilnih bolnica u Bordou, a bio je i član Administracijskog saveta Antikarcinomskog centra za oblast Bordoa i jugo-zapadnu Francusku.

Vođen već izloženom idejom internacionalne saradnje Bordovske škole, G. *Portmann* već od 1925. god. organizuje internacionalne kurseve za usavršavanje lekara, ne samo na francuskom već i na engleskom jeziku. On kurseve održava na engleskom jeziku i u SAD u Los Endželesu i Vašingtonu.

Bio je zainteresovan za razvoj kraja u kome je živeo, pa je tako bio predsednik opštine Sainte-Eulalie kod Bordoa od 1938. god. i senator za oblast Žironda, a od 1932. god. podpredsednik Senata Francuske.

Kao odgajivač vinove loze bio je predsednik Društva lekara proizvođača vina.

Poznavalac svetskih problema, bio je predstavnik i delegat Francuske u internacionalnim spoljno političkim misijama i konferencijama, pa i član Finansijskog odbora za budžet Ministarstva spoljnih poslova.

Neposredno po prodoru Nemaca u Francusku u toku II svetskog rata bio je kratko vreme pristalica Vlade u Višiju, ali se ubrzo opredeljuje za pokret otpora i saraduje u njemu u Južnoj Francuskoj do oslobođenja.

Radeći i pišući veoma mnogo i stručno i naučno, on je sâm, ili u saradnji, objavio preko 600 radova u domaćim i stranim časopisima, na francuskom i stranim jezicima.

Publikovao je veći broj knjiga i udžbenika, među kojima se ističu: *Consultations ORL du médecin praticien* (1923, 1934); *Le cancer du nez, des fosses nasales, des cavités accessoires et du nasopharynx* (1927); *Traité*

de technique opératoire ORL (1923, 1951, 1962); *Les voies aériennes et la TBC* (1936); *Les mastoidites* (1945); *L'exploration clinique en ORL* (1948); *Diseases of the ear, nose and throat* (1951); i dr. Neke od njih su prevedene na engleski i španski jezik.

Mourea je pomagao u poslovima direktora i glavnog urednika časopisa „*Revue LOR*”, zatim je od 1926. god. časopis vodio sam, potom od 1939. zajedno sa *J. Despons-om*, a od 1951. god. uz pomoć *M. Portmann-a*.

Bavio se književnošću i objavio je knjige: *L'Allemagne dans les tranches de la paix* (1935); *La crepuscule de la paix* (1955); *Sur une planète retrecie* (1959); *Reflexion sur un monde deregulé* (1962); *Contacts et Pencées* (1982); završava rukopise dve knjige iz savremenosti.

Za svoj rad odlikovan je brojnim odlikovanjima, on je veliki oficir Legije časti, nosilac Ratnog krsta, i drugih francuskih i stranih odlikovanja.

Član je Medicinske akademije u Parizu, Kraljevske medicinske akademije u Briselu, Nacionalne medicinske akademije Brazilije, Nacionalne medicinske akademije Kolumbije, osnivač i član internacionalnog naučnog društva *Collegium Otorinolaryngologicum Amicitiae Sacrum*, počasni doktor Univerziteta Laval u Kvebeku u Kanadi, Univerziteta u Limi u Peruu, Univerziteta u Kiotu u Japanu, Univerziteta u Santiagu de Čileu, Univerziteta u Torinu, Kraljevskog hirurškog društva u Londonu, Kraljevskog hirurškog kolegijuma Irske, i mnogih drugih stručnih i naučnih društava.

Bio je predsednik *Alliance Française*, i saradnik Svetske zdravstvene organizacije.

Posetio je i držao zapažena predavanja u mnogim zemljama Evrope, pa je tako bio u Jugoslaviji dva puta, zatim u mnogim zemljama Bliskog istoka i Afrike, u Australiji, Japanu, Severnoj i Južnoj Americi, Kini, Mongoliji, Sibiru, itd.

G. *Portmann* je istaknuti hirurrg glave i vrata svetskog značaja, pa su poznate njegove hirurške metode i lični doprinosi načinu lečenja vrtoglavica, karcinoma, i dr.

Iako u penziji i u godinama, prof. dr *George Portmann* je još uvek aktivan u nauci. U 1982. god. on je, uz mnoge druge najistaknutije svetske hirurrg otorinolaringologe, jedan od vodećih referenata i diskutanta na Internacionalnom simpozijumu hirurgije unutrašnjeg uva, u *Snowmass Aspen-u* (Colorado, USA). Jedna od tema je i diskusija o 60-godišnjem iskustvu s primenom drenaže labirinta — operacije po G. *Portmann-u*, u lečenju vrtoglavica, a radi očuvanja sluha u bolesnika sa hidropsom labirinta.

Njegovi bliski saradnici, koje možemo nazvati temeljima otorinolaringološke škole u Bordeauxu, su *Retrouvey, Leduc, Trautmann, Berger, Despons, M. Portmann*.

Treći od šefova otorinolaringološke škole u Bordou je *Jean Despons*.

On je rođen 17. XII 1896. god. u Batsu.

Po završetku srednje škole, studirao je i završio studije na Medicinskom fakultetu u Bordou tezom „Hirurško lečenje otogenog tromboflebitisa lateralnog sinusa“.

Bio je ekstern, pa intern bolnica u Bordou, dok 1923. god. nije došao na Klinikou *Mourea*.

Docent je postao 1934, šef odeljenja klinike 1936, vanredni profesor 1957, a redovni profesor 1963. god.

Slika br. 4. Prof. dr Jean Despons

Zapažen je njegov eksperimentalni rad „Pokušaj razjašnjenja delovanja vazomotornog mehanizma na vestibularne reflekse“ (1928), kao i njegovi radovi iz oblasti tuberkuloze, od kojih posebno „Gornji respiracijski putevi i tuberkuloza pluća“ (1931).

Despons je bio jedan od onih ljudi koji se usled svoje jednostavnosti, prirodnosti, skromnosti, i neupadljivosti, ali istovremenog velikog

zalaganja i radinosti na poslu, viđaju i zapažaju tek ako se pokaže dublji interes za ustanovu.

Bio je šef Katedre ORL, i upravnik Otorinolaringološke klinike Medicinskog fakulteta u Bordou od 1963. do 1969. god.

On je bio veoma ozbiljan i human trudbenik koji je dosledno radio u duhu principa Bordovske škole, čije je temelje postavio *Mourea*.

Fundamentni principi delovanja ove škole su bili: saradnja s drugim medicinskim centrima u Francuskoj i inostranstvu, prema kojima je bila otvorena, kako prema institucijama tako i prema pojedincima, u odnosu na sve stručne i naučne probleme. U didaktičkim postavkama ogleдалa se jednostavnost, a izbor se odnosio na ono što je bilo relativno ispitano i provereno. Realne kompleksnosti pojedinih problema nisu nikada skrivane, na njih je ukazivano, uz navođenje svih nerešenih pitanja. Uvek je podvlačena velika odgovornost lekara koju on ima prema bolesniku. Nisu prikazivani samo uspesi, već i zablude, sumnje, i nesavršenosti. Ukazivalo se uvek na granice do kojih se sme ići eksperimentom, lečenjem, ili operacijom. Otvoreno se pristupalo svim pitanjima, pa i onima za koje je izgledalo da nisu od primarnog značaja. Lekarska etika je bila uvek u prvom planu.

Zajedno sa *G. Portmannom* on je učestvovao u značajnoj etapi u razvoju Bordovske škole.

Bio je hrabar ratnik i nosilac Ratne medalje Verdene, Ratnog krsta, vojnih medalja, bio je oficir Legije časti, i nosilac mnogih drugih odlikovanja.

Prilikom njegove smrti *G. Portmann* je napisao sledeće („Revue LOR“, 1979, 100, 1-2):

„Časopis „Revue LOR“, kao i naša škola, su u dubokoj tuzi, jer prof. dr *Jean Despons* više nema.

Jean Despons je bio moj najintimniji saradnik. U toku našeg dugogodišnjeg zajedničkog rada nije se na našem horizontu pojavio ni najmanji oblačak da ga zatamni.

On je bio verni drug koji je sa mnom delio i radosti i nezgode jednog dugog zajedničkog življenja.

Njegovo se ime nalazi u svim aktivnostima škole: u nastavi studentima, u predavanjima, u nastavi za usavršavanje.

On je bio paralelno sa mnom na koricama mnogih dela. On je bio taj kome sam poverio posao glavnog urednika „Revue LOR“ kad me je broj mojih zaduženja nagnao da neke aktivnosti napustim.

Svaki rad je izvršavao s velikom savesnošću i odgovornošću, veoma verno i časno, čiji će uspesi ostati za sve nas primer.

Neumorni trudbenik, čovek dobre volje, sa puno smisla, uvek čvrsto stojeći nogama na zemlji, on je bio za mene prijatelj čije sam ozbiljne savete uvek slušao.

Mnogo voljen od studenata *Jean Despons* je našao, u toku svoje bolničke i posebno brilijantne univerzitetske karijere, zadovoljstvo zas-

luženog uspeha, koji je bio rezultat neprekidnih napora i velike volje i vere.

Radio je kao ekstern, zatim kao intern, šef klinike, docent, profesor, šef Katedre, penjući se akademskim stepenicama hodom koji je bio priznat i prihvaćen od svih.

Naše karijere su bile toliko vezane jedna za drugu, da s njim odlazi i deo mog života.

Slika br. 5. Prof. dr Michel Portmann

Neka gđa Despons, koja je bila njegova draga i efikasna životna pratilja, kao i njegova deca i cela porodica, znaju za tugu koju nam čini njegov nestanak, i neka nam dozvole da ga oplakujemo zajedno s njima, na ovim stranicama „Revue LOR” kojom je on rukovodio s toliko uspeha.”

Despons se povukao u penziju 1969. god., kada je u njegovu čast iskovana posebna medalja.

Bio je izabran za počasnog profesora Medicinskog fakulteta u Bordou.

Prof. de Jean Depons se bavio i književnošću. Napisao je knjige: Napoleon i nauka; Značaj admirala Bruixa u istoriji pomorstva; Le camp de Boulogne; i dr.

Umro je u Bordou 1979. god. gde je i sahranjen.

Četvrti, aktualno aktivni član nastavne grupe otorinolaringološke škole u Bordou je Michel Portmann, sin G. Portmanna.

On je rođen u Bordou 31. V 1924. god.

U toku studija na Medicinskom fakultetu u Bordou je bio, kako to francuska tradicija nalaže, ekstern (1944) i intern (1947) bolnica u Bordou.

Od 1948. do 1952. god. bio je preparator u Laboratorijumu za opštu anatomiju i histologiju Medicinskog fakulteta u Bordou.

Studije je završio 1952. god. u Bordou teom „Kohlearni aferentni putevi”.

Šef odeljenja klinike je postao 1952. god., asistent 1953, vanredni profesor 1955, upravnik Otorinolaringološke klinike Medicinskog fakulteta u Bordou 1969, a redovan profesor i šef Katedre ORL 1978. god.

Već od 1953. god. M. Portmann se aktivno uključuje u rad Bordovske škole, učestvujući permanentno u kursovima za usavršavanje lekara, posebno onim za strance, na francuskom i na engleskom jeziku.

Putuje mnogo po svetu, obnavljajući stare i uspostavljajući nove medicinske veze, dragocene za školu, držeći predavanja i kurseve.

Od 1952. god. je pomoćnik glavnog urednika „Revue LOR”, a od 1969. je direktor i glavni urednik.

Član je Uređivačkog odbora: „Annales ENT” (Saint Louis, USA), „Acta ORL” (Stockolm, Sweden) i našeg časopisa „Symposia ORL Jugoslavica”.

Počasni je doktor Medicinskog fakulteta San Andreas u Boliviji, član uglednog internacionalnog naučnog društva Collegium Otorinolaryngologicum Amicitiae Sacrum, Kraljevskog hirurškog društva u Londonu, Kraljevskog hirurškog kolegijuma Irske, i drugih stručnih i naučnih društava Evrope, Azije, Afrike, i Amerike.

Glavne oblasti rada su mu: anatomija i fiziologija organa sluha i organa ravnoteže, mikrohirurgija uva, stvaranje na sopstvenim koncepcijama metoda za radiološku dijagnostiku uva, kao i razvijanje i usavršavanje hirurških metoda. Posebno se istakao i stekao internacionalni renome u otoneurološkoj hirurgiji uva, i hirurgiji gluvoće.

Odličan je dijagnostičar, hirurg, i naučni istraživač, izvrstan je predavač, i talentovan je crtač. Poznato je njegovo crtanje, za vreme predavanja, istovremeno s obe ruke, sa mnogo kreda u boji.

Modernizovao je nastavu na kursovima za usavršavanje lekara, uvođeći za vreme demonstracijskih operacija simultanu projekciju preko operacijskog mikroskopa i televizijske kamere u boji na veliki ekran, i primenio video tehniku u boji.

On je jedan od osnivača Regionskog centra za fonoaudiologiju u Bordou, Centra za audiologiju i govor u Merinjaku, i Laboratorijuma za eksperimentalnu audiologiju Medicinskog fakulteta u Bordou.

Napisao je brojne udžbenike i knjige: Précis d'audiometrie clinique (sa Cl. Portmann) (1959, 5 izdanja, prevedeno i na engleski i na španski jezik); Radiodiagnostic en ORL (sa G. Guillenon) (1959, 1967); La chirurgie de la surdit  (sa G. Portmannom i G. Claverieem) (1959, 1960, prevedeno i na engleski i na španski jezik); L'abrégé d'ORL (1966, 1977, prevedeno i na španski i na italijanski jezik); Les troubles de l'audition chez l'enfant (sa J. Desponsom, J. Lafonom i A. Morgonom) (1966, prevedeno i na japanski jezik); Le conduit auditif interne (sa L. Sterkersom, R. Charachonom i Ch. Chouardom) (1973); Traité de techniques chirurgicales ORL et cervico-faciales (sa Y. Guerrierom), tom I (1975); The internal auditory meatus. Anatomy, pathology and surgery (sa J. Sterkersom i sar. (1980); The ear and temporal bone (sa G. Guillenon i sar.) (1980); i dr.

Sarađivao je u knjigama: Trait  d'ORL, G. Portmann (1960); de tichnique op ratoires en ORL, G. Portmann; Operative surgery, J. Ballantyna; i dr.

Prof. dr Michel Portmann je nosilac nacionalnih i internacionalnih odlikovanja. Kavaljer je Legije  asti, Komandir akademskih palmi, i dr.

Oženio se 1948. god. sa dr Claudine Barrau-Portmann, koja je istaknuti audiolog i Upravnik Laboratorijuma za kliničku audiologiju Otorinolarinološke klinike u Bordou od 1952. god. S njom ima troje dece.

Kao i G. Portmann, veliki je prijatelj Jugoslavije i Srbije, pa je 4 puta bio u poseti.

Njihove posete našoj zemlji, ali i brojni boravci Jugoslovena na njihovoj Klinici (kraće ili duže studije pojedinih pitanja, deo specijalizacije, učešće na kursovima za superspecijalizaciju i usavršavanje, i dr.) obnovili su ili uspostavili dobru stručnu i naučnu saradnju, osnovanu na ličnim ili kolektivnim kontaktima, i na prijateljskim odnosima.

Tako  asopis „Revue LOR” i Bordovska otorinolarinološka škola već godinama okupljaju otorinolarinologe iz Francuske i mnogih zemalja sveta. Počev od 1926. god., prilikom svakog godišnjeg kongresa Francuskog društva za otorinolarinologiju i cervikofacijalnu hirurgiju u Parizu, oni su se okupljali na zajednički razgovor i ručak. Iz tih sakupljanja je proizašlo, na predlog kolega iz Amerike, da se stvori jedno udruženje, pa je kasnije formirano Association des anciens  l ves et amis de l'Ecole Portmann — Fondation Portmann, a časopis je postao istovremeno i organ ovog Društva, koje okuplja brojne otorinolarinologe Francuske i sveta.

Prijatelji, učenici, i saradnici otorinolarinološke škole u Bordou i njenog časopisa „Revue LOR” su i Jugosloveni, među kojima spominjemo prim. dr Radmila Spalajkovi a, prim. dr Božidara Sekulića, prim. dr Mom ila Mati a, prim. dr Dragoslava Stojanovića, prof. dr Slobodana Đorđevića, prof. dr Petra Stefanovića, prof. dr Ivana Padovana, prof. dr Čedomira Ilića, prof. dr Miroslava Oreškovića, prof. dr Mihajla Jovanovića, prof. dr Miodraga Simonovića, doc. dr Zlatka Keki a, prim. dr Danicu Novivi i , prim. dr Svetozara Risti a, prim. dr Slobodana Milutinovića, prim. dr Milutina Vukovića, prim. dr Đuru Mura, prim. dr Milentija Radosavljevi a, prim. dr Branislava Stankovića, i dr.

Svi su oni bili lepo primljeni na Otorinolarinološkoj klinici u Bordou, i u tradicijskom domu Maurea i Portmann L'Abbaye de Bonlieu u Sante-Eulalie kraj Bordoa.

I ti časovi provedeni na Klinici u Bordou neće biti zaboravljeni, ne samo zbog znanja i diploma koje su tamo sakupljene, već i zbog čvrstog i srdačnog prijateljstva koje je ostalo, zapečaćeno, što se u ovoj vinogradarskoj oblasti Francuske ne može zameriti, i diplomama dobrih poznavalaca — vina!

Stogodišnjica otorinolarinološke škole u Bordou i njenog časopisa „Revue de laryngologie, otologie, rinologie”, mora biti stoga i s naše strane toplo, prijateljski, kolegijalno i srdačno pozdravljena.

LITERATURA

¹ Može se dobiti od pisca.

Slobodan DJORDJEVIĆ

A HUNDRED YEARS OF THE ACTIVITIES OF THE OTHORINOLARINGOLOGICAL SCHOOL IN BORDEAUX AND THE FOUNDATION OF THE JOURNAL „REVUE DE LA LARYNGOLOGIE, OTOLOGIE, RHINOLOGIE”

In this article the author analyzes, in broad outlines, the historical development of othorinolarinology as a separate branch of medicine after the unification of laryngology, othology and rhinology.

The author describes the development of the otholarinological school in Bordeaux from 1880 to the present.

Besides biographical, bibliographical and scholarly work of the founder of the school and the journal Prof. Emile Moure, M. D. the author describes the work of three of his successors: Prof. Georges Portmann, M. D., Prof. Jean Despons, M. D. and Prof. Michel Portmann, M. D.

Finally, the author brings out information about the contacts between this school and the journal and the institutions and individuals in Serbia and Yugoslavia.

(Rad je primljen u Uredništvu 24. IV 1982. god.)